

Nieuwsgierigheid een basis in de school?

Informatiefolder Centrum Brein & Leren,
Vrije Universiteit Amsterdam

Annemarie Trouw

Schoolleider St Maartensschool, Limmen (NH)

Sanne Dekker

Neuropsycholoog, onderzoeker Centrum Brein & Leren,
Vrije Universiteit

Jelle Jolles

Universiteitshoogleraar Neuropsychologie,
directeur Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit

“Je hebt nieuwsgierigheid nodig om te leren. Als je niet nieuwsgierig bent, wil je niet leren. School gaat over leren, dus over nieuwsgierigheid.”

(Leerkracht groep 5/6)

Het onderwijs en nieuwsgierigheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar is dat zo in de praktijk?

Met alle aandacht voor basisvaardigheden en hoge leerprestaties dreigt de aandacht voor nieuwsgierigheid ondergesneeuwd te raken in het primair onderwijs. En dat terwijl het kinderen aanzet en motiveert tot leren, tot ontdekken en onderzoeken. In de praktijk zou het moeten gaan om vragen zoals ‘Hè, wat is dat?’, ‘Hoe werkt dat, en hoe heet het?’, ‘Wow!’, ‘Hoe komt het en wat ga je ermee doen?’. Echter, er zijn sterke aanwijzingen dat leerlingen in de loop van de basisschool juist minder nieuwsgierig worden.

Waarom worden leerlingen in de loop van de basisschool minder nieuwsgierig?

Dat is in het schooljaar 2013-14 onderzocht door het Centrum Brein & Leren samen met de scholenkoepel Flore.

Wat is onderzocht, en hoe?

In het praktijkonderzoek werd in kaart gebracht welke ervaringen leerkrachten hebben met nieuwsgierigheid in de klas. De leerkracht is immers de motor van de talentontwikkeling van het kind. Hoe belangrijk vinden leerkrachten nieuwsgierigheid? Is hun mening misschien afhankelijk van de leeftijd van het kind? En welke factoren bepalen of het lukt om de nieuwsgierigheid van kinderen aan te wakkeren en te stimuleren in de klas? Om deze vragen te beantwoorden hebben wij een gestructureerd interview en een korte vragenlijst afgenomen bij leerkrachten in het primair onderwijs.

Wie werkten mee aan het onderzoek?

Het onderzoek is uitgevoerd bij 16 leerkrachten (2m; 14v) van groep 5/6 van scholen in Noord-Holland met verschillende onderwijskundige visies.

De leerkrachten werkten 5 tot 15 jaar in het onderwijs, waarvan minimaal drie jaar in groep 5 of 6.

Resultaat 1:

Wat is nieuwsgierigheid?

Allereerst is aan leerkrachten gevraagd wat zij verstaan onder nieuwsgierigheid. Volgens hen is een nieuwsgierig kind te herkennen aan intrinsieke motivatie oftewel 'de wil om het te weten'. Daarnaast gaat het om enthousiasme, concentratie en volharding, initiatief en een onderzoekende houding.

De rol van de leerkracht is om het kind te prikkelen, om iets in het kind aan te wakkeren waardoor het in actie komt en wil ontdekken. 80% van de leerkrachten vindt hun eigen voorbeeldrol zeer belangrijk. Echter, de helft van de leerkrachten heeft het onderwerp 'nieuwsgierigheid' niet aangeboden gekregen op de PABO. Alle leerkrachten zijn van mening dat kinderen van nature nieuwsgierig zijn. Ze zien wel verschillen tussen kinderen. Jongens zijn nieuwsgierig naar andere onderwerpen dan meisjes. Extraverte kinderen uiten nieuwsgierigheid explicieter (door iets te vragen) dan introverte kinderen (die in gedachten kunnen raken). Kinderen die te maken hebben met stress uiten minder nieuwsgierigheid. Kinderen met een hoger intelligentieniveau lijken nieuwsgieriger, maar dat komt volgens de leerkrachten doordat deze leerlingen meer ruimte en tijd overhouden in de klas.

Resultaat 2:

Veranderingen met leeftijd

Leerkrachten zien het volgende veranderen aan nieuwsgierigheid als kinderen ouder worden: Kinderen stellen een ander soort vragen. In plaats van concrete vragen gaan kinderen steeds meer abstracte vragen stellen.

Voorbeeld:

"Ik denk aan sneeuw. Een kleuter kan verrast zijn omdat hij/zij dat nog nooit heeft gezien. Het kind is verrast dat het koud is. Een kind in groep 8 weet dat allang. Die gaat meer denken: hoe kan het nou dat sneeuw op een bergtop blijft liggen het hele jaar?"

Kinderen worden gevoeliger voor reacties van hun sociale omgeving.

Het gedrag van jonge kinderen dat aan het begin van de basisschool nog ongeremd is, verandert. Het kind gaat steeds meer afwegen 'kan ik die vraag stellen of niet?' Het wordt gevoeliger voor sociale factoren. Als anderen nieuwsgierigheid afkeuren, kan dit het kind remmen, waardoor het op de lange termijn besluit het minder te uiten. Als het wordt aangemoedigd, zal het groeien. De mate waarin een kind zich hierdoor laat beïnvloeden verschilt per individu.

Kinderen gaan nieuwsgierigheid meer internaliseren.

Een jong kind stelt vooral vragen, terwijl het ouder-wordende kind zelfstandiger ontdekt en beredeneert. Hierdoor kan nieuwsgierigheid minder zichtbaar worden voor de leerkracht/ouders.

Resultaat 3:

Wat heeft de leerkracht nodig om ruimte te geven aan de nieuwsgierigheid van de leerlingen?

De leerkrachten geven aan dat ze vrijheid nodig hebben om los van methodes te kunnen werken en zelf dingen te kunnen regelen.

Omgaan met nieuwsgierigheid vraagt flexibiliteit en creativiteit van de leerkracht. Het werken buiten de methode vraagt meer organisatie, extra voorbereiding en meer energie van de leerkracht. Een aantal leerkrachten geeft aan behoefte te hebben aan inspiratietijd binnen hun aanstelling.

Voorbeeld:

“Doelen zijn geen beperking: Het is onze taak om de doelen met de kinderen te behalen. Het is de taak om de betrokkenheid groot genoeg te maken zodat de leerlingen de stof tot zich nemen.”

- Coöperatief werken, thema's en zaakvakken vindt men uitnodigend voor nieuwsgierige vragen.
- Er zijn voldoende financiële middelen nodig om excursies te kunnen organiseren en prikkelende materialen aan te schaffen.
- Ook is een stimulerende omgeving van schoolleiding en collega's gewenst. Daarnaast heeft de leerkracht een goede dynamiek in de groep nodig. Nieuwsgierigheid kan aanstekelijk werken: uit de ene vraag komt de volgende vraag voort. Een negatieve groepsdynamiek kan kinderen afremmen om vragen te stellen.

Resultaat 4:

Wat houdt de leerkracht tegen om met nieuwsgierigheid te werken in de klas?

Slechts 20% van de leerkrachten vindt dat zij hun opvatting over het belang van nieuwsgierigheid in de praktijk kan brengen. De belangrijkste factor om niet in te gaan op nieuwsgierigheid in de klas is een gebrek aan tijd. 93% van de leerkrachten rapporteert een grote administratieve en academische druk.

Leerkrachten moeten keuzes maken en geven aan dat het toezichtkader doorslaggevend is voor deze keuze. Als kinderen nieuwsgierig zijn naar iets wat later of niet in de methode aan de orde komt, moeten leerkrachten dit afremmen. Ook ouders kunnen (ongewild) een druk op leerkrachten

leggen. Wanneer leerkrachten afwijken van de methode, vragen ouders om verantwoording. Daarnaast speelt groeps-grootte een rol en vraagt de invoer van passend onderwijs om extra tijd en inspanning van de leerkracht.

Bepaalde vakken lenen zich niet voor nieuwsgierigheid omdat ze een beroep doen op automatiseren, zoals spelling, technisch lezen en (in mindere mate) rekenen. Ook kunnen collega's een remmende factor zijn, bijvoorbeeld als leerkrachten bij hun duo-partner enthousiasme missen om een alternatieve les te bedenken. Werken met nieuwsgierigheid vraagt overleg en afstemming met een eventuele duo-partner.

Conclusie

Om tegemoet te komen aan de nieuwsgierigheid van de kinderen heeft de leerkracht meer vrijheid nodig om zelf een aanpak te kiezen om de vastgestelde leerdoelen te behalen. Dit vraagt flexibiliteit en creativiteit van de leerkracht, en voldoende financiële middelen om de kinderen uitdagende materialen te kunnen bieden. Bovendien vereist het goede communicatie over de inhoud van het onderwijs met collega's en ouders. De vrijheid om eigen invulling te geven aan het onderwijs wordt momenteel beperkt door de hoge academische druk.

Meer ruimte voor nieuwsgierigheid in de klas: aanbevelingen

Nieuwsgierigheid zet kinderen aan tot leren, ontdekken en onderzoeken. Dit onderzoek laat zien dat leerkrachten echter te weinig ruimte ervaren om met nieuwsgierigheid te werken in de klas. Hoe creëren we meer ruimte voor nieuwsgierigheid in het onderwijs?

Adviezen voor beleidsmakers

- Verlaag de academische druk. Een hoge druk beperkt de vrijheid en inspiratietijd van leerkrachten en zorgt dat zij hun opvattingen over het belang van nieuwsgierigheid niet goed in praktijk kunnen brengen.
- Geef nieuwsgierigheid, betrokkenheid en de eigen inbreng van de leerlingen een plaats in het toezichtkader.
- Geef nieuwsgierigheid een vaste plek in alle lerarenopleidingen. 47% van de leerkrachten in het onderzoek heeft het onderwerp nieuwsgierigheid niet aangeboden gekregen op de PABO.

Adviezen voor bestuurders/schoolleiders

- Initieer teamgesprekken over het werken met nieuwsgierigheid op school.
- Creëer een cultuur in de school waarin creatief met de leerdoelen omgegaan kan worden. Eigen initiatieven van leerkrachten voor een alternatieve aanpak zijn belangrijk.
- Maak voldoende ruimte voor thema-gericht werken. Kernvakken die van zichzelf minder nieuwsgierigheid uitlokken kunnen hierin terugkomen.
- Let op het onderwijsproces, juist als de scores tegenvallen. Zoek bij zwak scorende vakken naar een manier om kinderen nieuwsgierig te maken naar de lesstof.

Meer ruimte voor nieuwsgierigheid in de klas: aanbevelingen

Adviezen voor leerkrachten

- Besef dat het omgaan met nieuwsgierigheid zit in een bepaalde blik, attitude van de leerkracht. Geld voor extra's is niet altijd nodig. Soms kan met gratis materialen van thuis worden gewerkt.
- Probeer creatief om te gaan met de leerdoelen en de kinderen te prikkelen. Probeer binnen thema's ook de kernvakken te integreren die van zichzelf minder nieuwsgierigheid uitlokken.
- Creëer een veilige sfeer in de groep om nieuwsgierige vragen te stellen. Dit wordt met name belangrijk als kinderen ouder worden. Een paar nieuwsgierige kinderen kunnen de sfeer in de groep bepalen, nieuwsgierigheid is aanstekelijk. En: u bent een rolmodel! Laat kinderen zien dat ook u nieuwsgierig bent.
- Wees zuinig op de nieuwsgierigheid van extraverte kinderen en stimuleer introverte kinderen om hun nieuwsgierigheid te uiten. Benut de verschillen in het uiten van nieuwsgierigheid bij het samenstellen van groepjes voor samenwerkingsopdrachten. Kinderen kunnen elkaar inspireren!
- Werken met nieuwsgierigheid vraagt een meer begeleidende rol van de leerkracht. Geef niet direct het antwoord, maar vraag door en stimuleer nieuwsgierige vragen.
- Communiceer over de manier van werken met collega's en ouders zodat de verwachtingen van elkaar helder zijn.

Contact en informatie

Centrum Brein & Leren
E-mail: brein@vu.nl

www.jellejolles.nl
www.hersenenenleren.nl

“Het werkt veel lekkerder als kinderen al een houding hebben van: ik wil alles weten, ik wil aan de gang! Het is een natuurlijke vorm van leren.”

Contact en informatie

Centrum Brein & Leren

E-mail: brein@vu.nl

www.jellejolles.nl

www.hersenenenleren.nl

Met dank aan alle leerkrachten die hebben deelgenomen.